

MODEL ETIČKOG BANKARSTVA I PRIMJENA U BANKARSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

MODEL OF ETHICAL BANKING AND ITS IMPLEMENTATION IN BANKING SECTOR OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

dr Dragana Bašić, vanredni profesor²⁴
mr Slavica Bašić²⁵

Apstrakt: Model etičkog bankarstva je proizvod rastućeg društvenog nepovjerenja u banke i potrebe vraćanja njihovih aktivnosti u domen društvene odgovornosti. Iako se u naučnoj javnosti posmatra kao finansijska inovacija, ovaj model je kroz neke svoje osnovne karakteristike prepoznatljiv u poslovanju banaka i drugih srodnih finansijskih institucija tradicionalnog bankarstva (zadružne banke, štedionice, štedno-kreditne zadruge).

Model etičkog bankarstva je zasnovan na visokom nivou kooperacije između ciljeva banke i njenih klijenata, finansiranih projekata i korisnosti za društvenu zajednicu sa aspekta razvoja realnog sektora, zapošljavanja i ekologije.

Iako model etičkog bankarstva već duže vremena egzistira u bankarstvu zemalja Evropske unije, u našoj zemlji i u zemljama u regionu još nije zaživio svojim punim kapacitetom. Međutim, kada je u pitanju etičko bankarstvo neka idejna rješenja pojedinih finansijskih entuzijasta već postoje i privukla su značajnu pažnju i interesovanje građana i privrednih subjekata (primjer Republike Hrvatske).

Istraživanje u radu je rukovođeno dokazivanjem glavne hipoteze da je primjena modela etičkog bankarstva u bankarstvu Bosne i Hercegovine moguća ali u dužem roku, uz stvaranje opštih infrastrukturnih preuslova i prilagođavanje zakonske regulative.

Ključne riječi: Etičko bankarstvo, FEBEA, društveno odgovorno poslovanje banaka, etički kodeks, Reformska agenda za Bosnu i Hercegovinu 2015 – 2018

Abstract: The model of ethical banking is the product of a growing social confidence in banks and the need to return to their activities in the domain of social responsibility. Although the scientific community is seen as financial innovation, this model has been through some of its basic characteristics recognizable in the business of banks and similar financial institutions of traditional banking (cooperative banks, savings banks, savings and loan associations).

The model of ethical banking based on a high level of cooperation between goals of a bank and its clients, financed projects and benefits for the community in terms of development of the real sector, employment and the environment. Although the model of ethical banking has long existed in the banking industry of the European Union, in our country and in countries of the region has not yet taken hold its full capacity. However, when it comes to ethical banking some idea solutions of some financial enthusiasts already exist and have attracted significant attention and interest of citizens and businesses (e.g. the Croatian).

²⁴ Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Ulica Majke Jugovića 4, Banja Luka

²⁵ OOCK, Nemanjina bb, Laktaši

The research work is guided by proving the main hypothesis that the application of the model of ethical banking in the banking sector of Bosnia and Herzegovina is possible but in longer term, with the creation of general infrastructural preconditions and adapting legislation.

Key words: *Ethical banking, FEBEA, corporate social responsibility of banks, a code of ethics, Reform Agenda for Bosnia and Herzegovina 2015 – 2018*

1. UVOD

Sve do tridesetih godina 20. vijeka poslovanje banaka u svijetu je izvorno imalo socijalne konotacije (štedionice, kooperativno bankarstvo, štedno-kreditne zadruge, kreditne unije).

Poslije Velike ekonomske krize, odnosno Velike depresije (1929-1933.) bankarstvo gubi svoje etičke osobine i rukovođeno je opštim bankarskim principima (profitabilnost, likvidnost i sigurnost) i „zakonima“ tržišta. Za moderni kapitalizam etički standardi nisu toliko važni za funkcionisanje finansijskog tržišta, jer je u njegovoj osnovi investiranje sa osnovnim ciljem pozajmljivanja novca sa što većim povratom. Ovaj model funkcionisanja finansijskog tržišta neminovno vodi širenju domena rizika ulaganja i potrebe ozbiljnije razrade metodologije njegovog upravljanja. Svaka aktivnost, pa i model funkcionisanja tržišta prema principu što većeg povrata gubi svoju opravdanost u uslovima smanjenja tražnje i pada privrednog rasta, kada je neophodno tražiti novi model investiranja, prilagođen novim uslovima privređivanja, a koji će opet u osnovi imati investiranje uz što veći povrat.

„Finansijska tržišta, u stvari, rade kao „mozak“ ekonomskog sistema, centralno mjesto za donošenje odluka, ako ona zakažu ne samo da će sektorski profiti biti manji, ali što je još važnije, performanse cjelokupnog ekonomskog sistema će biti umanjene.“ [9] Neosporna zakonitost u funkcionisanju finansijskih tržišta u svom kretanju isključivo oko tržišnog ekvilibrijuma, očigledno opredjeljuje i zakonitost vrednovanja etičkih standarda u oblasti bankarstva i poslovnih finansija i ponovno uskrnuće etičkog bankarstva u sadašnjem vremenu.

Osnovni cilj rada je ukazati na osnovne karakteristike etičkog bankarstva, ciljeve, uzroke i posljedice primjene ovog modela u jednom finansijskom sistemu, zatim izvršiti analizu mogućih pretpostavki i značaja njegove primjene u bankarstvu Bosne i Hercegovine. Istraživanje je rukovođeno glavnom hipotezom da je primjena modela etičkog bankarstva u bosanskohercegovačkim uslovima moguća, ali uz neophodnu infrastrukturnu podršku i dogradnju zakonskih rješenja.

2. RAZVOJ ETIČKOG BANKARSTVA

Ideju etičkog bankarstva, odnosno primjene etičkih standarda u bankarstvu nije nova i može se naći još u razdoblju prije Velike depresije tridesetih godina 20. vijeka kroz razvoj zadružnih banaka, štednih banaka i kreditnih unija. U svojoj knjizi „Co-operative Banking – its principles and practice“ iz 1907. godine autor Henri W. Wolff jasno navodi da su „zadružne banke pred svijetom samo oko šezdeset godina“ ističući ogroman značaj banaka kao „snagu na koju treba računati, snažan faktor za opšte dobro, demokratizaciju kredita, olakšanje problema, stvaranje bogatstva i snagu koja se prilagođava u korist industrijskih i

poljoprivrednih mogućnosti... One su pokazale da najuspješnije pomažu socijalni napredak i poljoprivredni i industrijski razvoj“. [11]

Svojevremeno, zadružne banke kao preteče etičkog bankarstva su dale značajan doprinos poljoprivrednom i industrijskom razvoju zemalja tog vremena snagom svog kapitala, brigom za socijalni razvitak i društveni napredak, aktivne posebno u oblasti štednje i finansiranja svojih članova, oslobođene zelenaštva, kako autor kaže „koje bježi od njih kao izmaglica poslije izlaska sunca“. Velika pažnja je posvećivana klijentima, članovima zadružne banke,

stalno ih nadahnjujući da se šire u djelatnosti i postaju društveno odgovorni. Zadružne banke su kontinuirano sa svojim članovima, na njihovim poljima i radionicama, oslušujući njihove probleme i prilagođavajući svoje aktivnosti njihovim potrebama sa obostranim povjerenjem i razumijevanjem (navedimo primjer zadružne banke *Banca Popolare of Milan*, koja je svoju djelatnost započela samo sa 28 funti i za dvadeset godina postala najveća zadružna banka u Italiji, a veliko povjerenje javnosti je stekla svojom transparentnošću, običajem objavljivanja svojih dnevnih bilansa sa rezultatima poslovanja na svojim vratima svake večeri).[11] Konkurentska sposobnost i društvena misija zadružnih banaka slabi jačanjem komercijalnih banaka i štedionica i uzlazne orjentisanosti isključivo na motiv profita.

Prof. dr Dragana Bašić

Rođena je 1970. godine u Banjoj Luci. Vanredni profesor je Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci u užoj naučnoj oblasti Poslovne finansije na izbornim i povjerenim disciplinama Bankarstvo, Bankarski menadžment, Bazelski principi, Upravljanje rizicima i Međunarodno bankarstvo na I i II ciklusu studija. Na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci obavlja dužnost Šefa Katedre za računovodstvo i poslovne finansije.

Diplomski studij završila je 1993. godine na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci.

Magistrirala je 2002. godine na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci iz oblasti ekonomskih nauka na magistarskoj tezi „Bankarsko upravljanje hartijama od vrijednosti (bankarski portfolio menadžment)“.

Doktorirala je 2008. godine na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci iz oblasti ekonomskih nauka na doktorskoj tezi „Determinante i mogućnosti zamjene kredita obveznicama u uslovima nedovoljno razvijene finansijske strukture“.

Autor je monografije „Savremeno bankarstvo“ i naučnih i stručnih radova iz oblasti bankarstva i poslovnih finansija objavljenih u domaćim i stranim naučnim izdanjima.

U dosadašnjem naučno-istraživačkom radu pokazala je posebno interesovanje za osnove savremenog bankarstva i metodologiju upravljanja bankama, transmissionu ulogu monetarnih sistema, uzročno-posljedičnu povezanost u nastanku finansijskih i bankarskih kriza i metodologiju njihovog rješavanja, kao i pitanje regulacije i samoodrživosti bankarskih aktivnosti u dinamičnom finansijskom okruženju.

Razdoblje Velike depresije sa svim svojim uzrocima i posljedicama, uticalo je na radikalno mijenjanje standarda u kreiranju odnosa između klijenata i banaka i odnos prema bankarstvu uopšte. Intenzitet povjerenja sadašnje i buduće klijentele prema bankama enormno slabi.

Kada se shvatilo da sistem slobodne tržišne konkurencije bez državne intervencije nije sposoban da sam obezbijedi i sačuva makroekonomsku stabilnost, stabilan privredni razvoj i punu zaposlenost postavlja se adekvatan regulatorni okvir za bankarski i finansijski sektor kako bi se ispravile posljedice potpune liberalizacije, odnosno slobodnog djelovanja finansijskih institucija na finansijskom tržištu.

Međutim, donošenjem Zakona o deregulaciji depozitnih institucija i monetarnoj kontroli od strane američkog Kongresa 1980. godine pod pritiskom banaka, te Zakona o modernizaciji finansijskih usluga (The Gramm-Leach-Bliley) iz 1999. godine, odnosno vrlo intenzivnim procesom deregulacije u bankarskom sektoru, nastupa razdoblje kada su banke u svom poslovanju sve više motivisane što većim profitom, vidno zanemarujući kriterij društvene odgovornosti. Maksimiziranje profita u bankarstvu nema alternative. Razdoblje prije i za vrijeme velike finansijske krize 2008. godine u poslovanju bankarskih institucija isključio je kriterij etičnosti i društvene odgovornosti, ali je i pokazao da agresivnost neoliberalnog kapitalizma ima svoje granice.

Bitno je naglasiti da je ideja etičnosti u bankarstvu i u ovom razdoblju i dalje postojala kroz egzistenciju međunarodnih neprofitnih asocijacija i fondacija kao što je FEBEA (European Federation of Ethical and Alternative Banks and Financiers). FEBEA je Evropska federacija etičkih i alternativnih banaka i finansijera sa sjedištem u Briselu, koja je osnovana još davne 1921. godine sa edukativnim karakterom [5], a inkorporirana je u belgijski zakonski okvir 2001. godine kao neprofitna organizacija osnovana od strane zadružnih banaka Crédit Coopératif (Francuska), Caisse Solidaire du Nord Pas-de-Calais (Francuska), Crédal (Belgija), Hefboom (Belgija), Banca Etica (Italija) i TISE (Poljska). Danas ima članstvo od 11 banaka, 6 štednih i kreditnih zadruga, 5 investicionih kompanija i 3 fondacije sa ukupnom bilansnom vrijednošću od 21 milijardi eura, a imaju oko 528.000 klijenata i akcionara. [6]

Mr Slavica Bašić

Rođena je 1968. godine u Banjoj Luci. Zaposlena je u Opštinskoj organizaciji Crvenog krsta u Laktašima i već duži niz godina se aktivno bavi ekonomskom problematikom socijalnih kategorija u društvu i pitanjima socijalnog preduzetništva.

Diplomski studij završila je 1993. godine na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci.

Magistrirala je 2010. godine na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci iz oblasti ekonomskih nauka na magistarskoj tezi „Geneza razvoja porodičnog preduzetništva u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini“.

Autor je nekoliko naučnih i stručnih radova iz oblasti preduzetništva i poslovnih finansija objavljenih u domaćim i stranim naučnim izdanjima.

U dosadašnjem naučno-istraživačkom radu pokazala je posebno interesovanje za oblast preduzetništva sa akcentom na porodično i socijalno preduzetništvo, odnosno pitanje ženskog preduzetništva. U tom smislu nastavila je sa svojim daljim usavršavanjem apliciranjem na doktorske studije na Ekonomskom fakultetu u Banjoj Luci sa predloženom temom iz oblasti ženskog preduzetništva.

Jasna podrška razvoju etičkog bankarstva indirektno je data na Svjetskom ekonomskom forumu 2003. godine usvajanjem Collevocchio Deklaracije o finansijskim institucijama i održivosti (The Collevocchio Declaration on Financial Institutions and Sustainability) potpisane od strane velikih finansijskih institucija što je između ostalog značilo i njihovo prihvatanje međunarodno priznatih standarda, odnosno Načela za odgovorno investiranje (The Principles for Responsible Investment) koji su vezani za zaštitu čovjekove sredine i pitanje društvenog i korporativnog upravljanja i Ekvator principa (The Equator Principles) koji regulišu okvire bankarske industrije u pogledu adresovanja ekoloških i socijalnih rizika u finansiranju projekata. [8]

3. KONCEPT ETIČKOG BANKARSTVA

Ideja etičkog bankarstva se temelji na dugoročnom cilju pojedinaca i institucija kao što je usmjeravanje znanja, kapitala i energije u pravcu rješavanja problema siromaštva, socijalne nepravde, obrazovne nejednakosti, zaštite prirode i planete, odnosno simbiozi interesa ljudi, planete i profita.

Ogromna važnost pitanja razvoja i održivosti, kao što su smanjenje siromaštva, svijest ljudskog utjecaja na klimatske promjene, ulaganja u obnovljive izvore energije, pitanje pravične trgovine i organske proizvodnje, otvara pitanje proširenja domena odgovornosti i finansijskih institucija, odnosno banaka.

Koncept etičke banke je zasnovan na društveno i ekološki odgovornoj politici kreditiranja banaka kroz njihove tradicionalne bankarske aktivnosti prikupljanja sredstava i preraspodjele u formi kredita za kulturne, socijalne i ekološke projekte. Kroz svoje aktivnosti, etičke banke promoviraju socijalne aspekte, održivi razvoj, razvoj socijalne ekonomije i socijalnog preduzetništva. “Etičke banke također imaju ulogu u podizanju svijesti javnosti o ulozi novca i neuspjehu ekonomije zasnovane na kratkom roku i profitu kao jedinom cilju.” [6]

Svoj finansijski potencijal etičke banke formiraju prikupljanjem štednih uloga svojih komitenata, koji su kreirani kroz aktivnosti u realnoj ekonomiji. Kreditne aktivnosti etičkih banaka su dominantni vid investiranja slobodnog finansijskog potencijala i ograničene su na maksimalno 15% regulatornog kapitala.

Ključno je pravilo da etička banka ne prihvata tzv. “prljavi” novac, čije je porijeklo iz ilegalnih aktivnosti, aktivnosti kriminalnih grupa ili mafije, industrije naoružanja, velikih industrijskih zagađivača i slično. “Etička banka nikada ne finansira bilo koji projekt ili aktivnost koji su razvili “kontroverzni” sektori (duhan, alkohol, kockanje, GMO, oružje, nuklearna energija, pornografske produkcije ili produkcije koji koriste nasilje, eksploataciju životinja, kršenje ljudskih prava, itd.)” [6]

S obzirom da je ključni cilj etičke banke da u isto vrijeme pozitivno utiče na socijalni, ekološki i ekonomski nivo, preraspodjela formiranog finansijskog potencijala kroz kreditne aktivnosti se vrši po socijalno-ekonomskom ključu ostvarenja društvene, ekološke i kulturne dobrobiti. Znači, kreditne aktivnosti etičke banke su uglavnom usmjerene u pravcu podrške projektima održivog razvoja i ekološkog značaja, podrške socijalnom preduzetništvu, odnosno preduzetništvu žena i mladih, siromašnijim slojevima stanovništva i najugroženijim područjima kroz finansiranje lokalnih zajednica i neprofitnih organizacija, uz favoriziranje socijalne integracije, zapošljavanja i samozapošljavanja. Za rad u inostranstvu primjenjuju načelo međunarodne solidarnosti.

Pošto su za etičke banke društvene, odnosno socijalne vrijednosti, te svijest o zaštiti životne sredine neodvojivi od ekonomskih vrijednosti, ekonomske procjene investicionih projekata koje finansiraju sadrže i socijalne-ekološke, a često i kulturne procjene po vrlo zahtjevnim kriterijima.

Ovako temeljna procjena sa više aspekata svakog projekta koji finansira omogućuje etičkim bankama vrlo nizak nivo rizika u svom poslovanju.

Specifičnost etičkih banaka u odnosu na tradicionalne banke se može posmatrati kroz njihove ključne karakteristike:

Transparentnost. Poslujući uglavnom po poslovnom modelu tradicionalne banke (prikupljanje štednje i odobravanje kredita), etičke banke svoje poslovanje baziraju na transparentnosti kao temeljnoj vrijednosti (transparentnost porijekla i upotrebe novca, transparentnost kreditnih aktivnosti i poslovanja banke). Posebno je značajna transparentnost prema komitentima etičke banke. Kao što smo ranije istakli, etičke banke daju mogućnost klijentima da odlučuju o ulaganju dijela svojih štednih uloga, a osigurana je maksimalna transparentnost plata njihovog menadžmenta (u etičkoj banci maksimalni omjer između najviše i najniže plate je 7:1) i njenog ukupnog poslovanja preko javnog objavljivanja periodičnih izvještaja preko zvaničnih Web stranica.

Demokratske banke u vlasništvu svojih korisnika. Odnos sa klijentima u etičkoj banci je često u formi partnerstva i svi njeni komitenti (i deponenti i kreditni dužnici) su njeni vlasnici prema principu jedan član-jedan glas (individualno ili preko sistema delegiranja ovlaštenja), te zajednički odlučuju o investicijama. Etičke banke primaju novac od svojih deponenata koji zajedno sa zaposlenim, drugim akcionarima ili članovima učestvuju u odlučivanju gdje taj novac uložiti. Da bi se ovaj demokratski princip pravično ostvario, etičke banke moraju imati dobro kodificirane procedure i statutarne instrumente koji omogućuju njihovim članovima i zaposlenim, ili njihovim delegatima, da mogu uticati direktno na strategije upravljanja bankom.

Princip održivosti. Etičke banke ulažu svoj finansijski potencijal isključivo prema principu društvene, socijalne i ekološke održivosti, odnosno prema načelima društveno odgovornog poslovanja (The Principles of Corporate Social Responsibility, CSR) gdje profit nije jedini cilj. Svoje poslovanje ne posmatraju kratkoročno, već ulagaju dugoročno, spremne poslovati i sa nultom zaradom, ako je u korist društvene zajednice i razvoja realne ekonomije.

Ostvarena dobit iz poslovanja, koja može biti limitirana, treba da osigura ekonomsku održivost zajednice i održivost etičke banke i uglavnom se reinvestira prema njenim društvenim, socijalnim i ekološkim ciljevima.

Špekulativni poslovi nisu dozvoljeni. Etičke banke ne ulažu u hartije od vrijednosti i u špekulativne poslove, već isključivo preko kreditnih aktivnosti u realni sektor i projekte koji su korisni za društvenu zajednicu, odnosno njihova aktivnost ne zavisi od dejstva tržišta.

Prilagođavanje uslova kreditiranja uslovima i karakteristikama klijenta. Dobro razvijena društveno-ekonomska mreža omogućuje etičkim bankama dobro poznavanje područja u kojem posluju i raspolaganje znanja o svojim klijentima i njihovim projektima koje finansiraju. Etičke banke slijede logičan proces ulaganja i kontinuirano svoje uslove kreditiranja prilagođavaju potrebama i mogućnostima svojih klijenata (recimo, ako je u pitanju kredit za poljoprivrednu proizvodnju ili građevinarstvo, kreditne obaveze u zimskom

periodu mogu mirovati kada klijent po tom osnovu ne ostvaruje prihode) što im omogućava sigurno poslovanje sa niskim nivoom rizika.

Etičke banke su solidarne. Sve svoje aktivnosti u pogledu finansiranja projekata ne posmatraju individualno, već kakav uticaj imaju na društvenu zajednicu kao dio sistema. Osim što ostvarenu dobit najčešće preusmeravaju u pravcu ekonomske održivosti sistema, vrlo odgovorno realizuju sve svoje fiskalne obaveze i participiraju u poreskom sistemu zemlje, neučestvujući u utajama poreza i iskorištavanju tzv. poreskih rajeva.

Etičke banke su otvorene. Kontinuirano nude svoju platformu, saradnju i članstvo svima koji žele poslovati po njihovim principima. Otvorene su i prema društvenom sistemu, usko saradujući sa obrazovnim, kulturnim i drugim institucijama u promicanju svijesti u važnosti razvoja i društvene održivosti za dobrobit cjelokupne zajednice, a i političkom sistemu preko poštivanja opšte prihvaćenih zakona i standarda kako na nacionalnom, tako i međunarodnom nivou.

Etičko bankarstvo se može implementirati kroz modele *kooperativne, odnosno zadružne banke i kreditne unije, društvene banke i privatne razvojne banke, mikrofinansijske banke.* [8] Svi ovi modeli se međusobno razlikuju po svom poslovanju, ali su im principi poslovanja i krajnji cilj ekonomske održivosti zajednice isti.

Često se pojam etičkog u bankarstvu povezuje sa modelom islamskog bankarstva što zapravo i jeste tako, ali se ne može vezati za koncept etičke banke u čijoj osnovi je princip ekonomske održivosti i društveno odgovorno poslovanje.

“Islam postavlja jedinstvenu sponu ugovora između Stvaratelja, čovjeka i društva na temelju Božanskog zakona koji izravno utječe na djelovanje različitih društvenih, političkih, ekonomskih i finansijskih sustava.” [7] Iako su svoje transakcije dužne provoditi prema pravilima šerijata uz zabranu kamate, islamske banke provode iste ključne funkcije kao i banke u konvencionalnom sistemu, odnosno one djeluju kao administratori sistema plaćanja u nekoj ekonomiji i kao finansijski posrednici.

Odnos sa komitentima islamske banke uspostavljaju na temelju partnerstva u kojem obe strane preuzimaju rizike. Osim toga, islamski investitori ulažu samo u poslove čije aktivnosti i proizvodi nisu protivni učenju Kurana. Zabranjena je industrija koja obuhvata kockanje, pornografiju, trgovinu oružjem, duhanom i alkoholom, kao i svi poslovi koji su vezani za svinjsko meso i njegove prerađevine.

“Njihov *raison d'etre* jest iskorištavanje nesavršenosti na finansijskim tržištima. Ove nesavršenosti uključuju nesavršenu djeljivost finansijskih potraživanja, transakcijske troškove traženja, stjecanja i diverzifikacije jedinica s viškom i manjkom sredstava te postojanje stručnosti i ekonomija obujma u nadzoru transakcija...Kroz svoju sposobnost iskorištavanja ovih nesavršenosti, oni mijenjaju odnose prinos između suficitarnih i deficitarnih finansijskih jedinica i tako omogućavaju niže troškove deficitarnih jedinica i više prinose suficitarnim jedinicama nego što bi bilo moguće s izravnim financijama.” [7] Očigledan je motiv profita islamske banke, a principi društveno odgovornog poslovanja i transparentnosti su u drugom planu i manifestuju se kroz elemente ekonomske pravde u islamskom društvu: jednakost slobode i mogućnost za sve članove društva u pogledu korištenja prirodnih resursa, pravednost u razmjeni i moralno i pravedno ponašanje na tržištu i pravednost u distribuciji.

4. ETIČKO BANKARSTVO I BANKARSKI SEKTOR BOSNE I HERCEGOVINE

Finansijski sistem Bosne i Hercegovine je orjentisan prema bankama i karakteriše ga dvostepeni bankarski sistem, sistem Centralne banke i sistem poslovnog bankarstva. [4] Bankarski sistem sačinjavaju banke, mikrokreditne organizacije, štedno-kreditne organizacije i druge finansijske organizacije. [12]

Na državnom nivou, bankarski sektor Bosne i Hercegovine je regulisan Zakonom o osiguranju depozita i Zakonom o Centralnoj banci Bosne i Hercegovine. Centralna banka Bosne i Hercegovine ima isključivo koordinacijsku ulogu u bankarskoj superviziji, dok dominirajuću ulogu imaju entitetske agencije za bankarstvo, Agencija za bankarstvo Republike Srpske i Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine. Eksplicitno, bankarski sektor u Bosni i Hercegovini je regulisan entitetskim zakonima o bankama i zakonima o mikrokreditnim organizacijama koje regulišu njihove poslovne aktivnosti i entitetskim zakonima o agencijama za bankarstvo kojima je propisano njihovo osnivanje, izdavanje dozvola, poslovanje i nadzor. [12]

Na dan 31.12.2014. godine bankarski sektor Republike Srpske činilo je 9 banaka sa ukupno 3.213 zaposlenih radnika i ukupnom bilansnom sumom 7.588,3 miliona KM i 6 mikrokreditnih organizacija i to 3 mikrokreditna društva, kao profitne organizacije i 3 mikrokreditne fondacije, kao neprofitne organizacije. Takođe, u Republici Srpskoj je poslovalo i 106 organizacionih dijelova mikrokreditnih organizacija u okviru kojih 8 čije je sjedište u Federaciji Bosne i Hercegovine. Ukupna aktiva mikrokreditnih organizacija Republike Srpske je iznosila 194,4 miliona KM. Sa 31.12.2014. godine u Republici Srpskoj nije poslovala nijedna štedno-kreditna organizacija, budući da su im oduzete izdate dozvole za rad od strane Agencije. [1] Prema članu 6. Zakona o bankama Republike Srpske, banke mogu osnovati nezavisna bankarska udruženja kao dobrovoljna neprofitna udruženja. [13]

Na dan 31.12.2014. godine u Federaciji Bosne i Hercegovine bankarsku dozvolu imalo je 17 banaka čija je bilansna suma iznosila 16,2 milijarde KM. [2] Dozvolu za rad Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine je imalo 13 mikrokreditnih organizacija, od toga 12 mikrokreditnih fondacija neprofitnog tipa i jedno mikrokreditno društvo profitnog tipa koji poslovanje obavljaju putem 282 organizaciona dijela, od kojih 29 organizacionih dijelova mikrokreditnih organizacija čije je sjedište u Republici Srpskoj. Bilansna suma mikrokreditnih organizacija je iznosila 452,3 miliona KM. [3] Prema Zakonu o bankama Federacije Bosne i Hercegovine, mikrokreditne organizacije obavljaju djelatnost mikrokreditiranja "sa ciljem poboljšanja materijalnoga položaja korisnika mikrokredita, povećanja uposlenosti, pružanja podrške razvoju poduzetništva i stjecanja dobiti. [14]

Analizom bankarskog sistema Bosne i Hercegovine može se uočiti da se radi o konvencionalnom sistemu sa još uvijek tradicionalnim poslovanjem banaka uglavnom profitno motivisanih. Gotovo sve banke u svojoj poslovnoj strategiji imaju definisanu korporativnu društvenu odgovornost (Corporate Social Responsibility- CSR) koju uglavnom realizuju kroz razne vidove finansijske pomoći, ulažući u povećanje kvaliteta života u oblastima obrazovanja, kulture, sporta, socijalne brige za siromašne, donacije bolnicama, "stalnu brigu o lokalnoj zajednici, zadovoljstvu klijenata i zaposlenih, uz minimalan negativni uticaj na životnu sredinu (analizirane su banke Intesa Sanpaolo Banka BiH, BBI banka Sarajevo, Sparkasse Bank dd BiH, Nova banka a.d. Banja Luka, Raiffeisen banka, Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Banja Luka).

Formalno, u svojim poslovnim poduhvatima gotovo sve analizirane banke su vođene korporativnim vrijednostima usvojenih etičkih kodeksa (transparentnost, integritet, poštivanje različitosti i jednakost, odgovornost pri korištenju resursa, izvrsnost, vrijednost pojedinca), principima UNDP Globalnog dogovora Ujedinjenih nacija, politikom nefinansiranja naoružanja i politikom o zaštiti životne sredine. Iz konteksta svega navedenog, može se zaključiti da su *banke u Bosni i Hercegovini u svojim ciljevima orjentisane, pored motiva profita, i društveno odgovornom poslovanju i ekonomskoj održivosti, ali ni jedna formalno ne posluje prema principima etičkog bankarstva.*

Analiza zakona na državnom i entitetskom nivou koji regulišu bankarski sistem Bosne i Hercegovine je pokazala da ni jednim svojim dijelom ne ograničavaju niti definišu mogućnost osnivanja i funkcionisanja etičkih banaka. Za nesmetano funkcionisanje etičkih banaka u Bosni i Hercegovini je neophodno doraditi postojeća zakonska rješenja u pogledu njihovog definisanja i izdavanja dozvole za rad, pitanja kapitala i vlasničke strukture, upravljanja i domena nadzora entitetskih agencija za bankarstvo i osigurati druge infrastrukturne preduslove za što je potreban duži vremenski rok.

Nesumnjivo je da uključivanje etičkih banaka u bankarski sistem Bosne i Hercegovine može doprinijeti njenoj ekonomskoj održivosti, povećanju zaposlenosti i finansijskoj stabilnosti, uzimajući u obzir karakteristike bosanskohercegovačkog područja sa aspekta društvenih uslova za održiv razvoj pojedinih privrednih grana, kao i trenutnu socijalnu strukturu stanovništva. Prioritet ovom pitanju je dala i nedavno usvojena Reformska agenda za Bosnu i Hercegovinu za period 2015-2018. kojom se promovise “potreba pokretanja procesa oporavka i moderniziranja ekonomije u cilju jačanja održivog, efikasnog, socijalno pravednog i stabilnog ekonomskog rasta, otvaranja radnih mjesta, povećanja i bolje ciljane raspodjele socijalnih davanja te stvaranja održivog i pravičnog društvenog okruženja.” [10]

REFERENCES

- [1] Agencija za bankarstvo Republike Srpske. (2015) *Izveštaj o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske za period 01.01.2014.-31.12.2014. godine*, Banja Luka, pp. 2-4.
- [2] Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine. (2015) *Informacija o bankarskom sistemu Federacije Bosne i Hercegovine 31.12.2014.*, Sarajevo, pp. 1.
- [3] Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine (2015) *Informacija o mikrokreditnom sistemu Federacije Bosne i Hercegovine sa stanjem na dan 31.12.2014. godine*, Sarajevo, pp. 3-6.
- [4] Bašić, D. (2012) *Savremeno bankarstvo*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka, pp. 219.
- [5] European Federation of Ethical and Alternative Banks and Financiers (FEBEA). (2015, June 16). Retrieved October 23, 2015, from http://www.ethicalbankingeurope.com/sites/default/files/page-files/articles_of_association_eng.pdf
- [6] European Federation of Ethical and Alternative Banks and Financiers (FEBEA). (2014, September 9). Retrieved October 29, 2015, from <http://www.ethicalbankingeurope.com/febea/legal/febea>
- [7] Iqbal, Z., Mirakhor, A. (2007) *Uvod u islamske financije, Teorija i praksa*, MATE. d.o.o., Zagreb, pp. 116-117.
- [8] Institute for Social Banking. Ethical banking. (2008). Retrieved November 03, 2015, from http://www.social-banking.org/fileadmin/isb/Artikel_und_Studien/de_Clerck_Ethical_Banking.pdf

- [9] Mahmud, W. (2005, March 7). Ethics in Banking. *Bank Parikrama*, 1, Volume XXX. Retrieved October 28, 2015, from http://www.bdresearch.org.bd/home/attachments/article/420/Formatted%205th%20Nurul%20Matin%20Lecture%20_Ethics%20in%20Banking_.pdf
- [10] *Reformska agenda za Bosnu i Hercegovinu za period 2015-2018*. Retrieved November 09, 2015, from www.vijeceministara.gov.ba/
- [11] Wolff, H. W. (1907) *Co-operative Banking – its principles and practice*, P.S. KING AND SON, ORCHARD HOUSE, WESTMINSTER, London, pp. 1-12.
- [12] *Zakon o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske*, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 59/13
- [13] *Zakon o bankama Republike Srpske*, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 44/13
- [14] *Zakon o mikrokreditnim organizacijama*, *Službene novine Federacije BiH*, broj 59/06